

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

**ОДЕСЬКІ ГРУДНЕВІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАНЯ:
ПРИВАТНЕ ПРАВО, ЯК КОНЦЕПТ
В УМОВАХ ВІЙНИ:
ЛЮДСЬКИЙ ВИМІР**

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції

*Одеса,
12 грудня 2024 року*

Одеса
Фенікс
2024

За загальною редакцією

доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонов*,
докторки юридичних наук, професорки *І. Давидової*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина – д.ю.н., професорка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», професорка;

Ткаченко Катерина – лаборантка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Члени оргкомітету Всеукраїнської наукової конференції:

Андронов Ігор – д.ю.н., професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу НУ «Одеська юридична академія», професор;

Подцерковний Олег – д.ю.н., зав. кафедри господарського права та процесу НУ «Одеська юридична академія», професор;

Харитонов Олена – д.ю.н., зав. кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Харитонов Тетяна – д.ю.н., зав. кафедри аграрного, земельного та екологічного права НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Мінченко Райса – д.ю.н., професорка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Бабич Ірина – к.ю.н., доцентка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцентка;

Берназ-Лукавецька Олена – к.ю.н., доцентка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцентка;

Матійко Микола – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Орзіх Юрій – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Шамота Олександр – асистент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія»;

Ткаченко Катерина – лаборантка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія».

Одеські грудневі цивілістичні читання: приватне право, як концепт в умовах війни: людський вимір : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 12 груд. 2024 р.) [Електронне видання] / за заг. ред.: д.ю.н., проф. Є. Харитонов, д.ю.н., проф. І. Давидової ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 318 с. – Режим доступу:

ISBN 978-617-8430-40-5

Збірник містить матеріали доповідей з теоретичних, історичних і методологічних проблем цивільного права та процесу, господарського права і процесу, аграрного, земельного, екологічного та природоресурсового права та інших галузей приватного права, які були оприлюднені на Всеукраїнській науковій конференції 12 грудня 2024 р. в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Збірник спрямований на ознайомлення юридичної громадськості з дослідженням науковців у сфері цивілістики і може бути корисний як у навчальному процесі, так і в науковій діяльності.

УДК 347.1 : 341.9“364” (477)

Матеріали видано за авторською редакцією.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів і установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

Кошуцька Орина Олександрівна, Тучак Олександра Іванівна ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	191
Кривінок Вікторія, Сергієнко Юлія РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ ТА РОЗПОДІЛ МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	195
Кривуля Єлизавета Олександрівна, ПРОБЛЕМИ МЕДІАЦІЇ В СІМЕЙНИХ СПОРАХ	199
Ліщук Софія Олександрівна, ЗАХИСТ ГІДНОСТІ, ЧЕСТІ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ОСІБ	203
Маркасова Лілія Вячеславівна, РИМСЬКЕ ПРАВО СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ	207
Матвєєва Олена Андріївна, ПРАВО НА НАДАННЯ ДОСТУПУ ДО ІНТЕРНЕТУ.....	212
Мельник Тетяна Романівна, ПРАВА ПРИВАТНИХ ФІЗИЧНИХ ОСІБ НА КОМПЕНСАЦІЮ ШКОДИ ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ.....	216
Мерчанський Іван Русланович, ОСОБЛИВОСТІ УСИНОВЛЕННЯ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ ..	218
Нестерук Катерина Олегівна, НЕДОТОРКАНИСТЬ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ В ЦИФРОВУ ДОБУ (ПРАКТИКА ЄСПЛ)	221
Новак Юлія Іванівна, ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ РІШЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	224
Паньковець Євгеній Степанович, ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВА НА СПІЛКУВАННЯ З ОДНИМ ІЗ БАТЬКІВ, ЯКИЙ ПРОЖИВАЄ ОКРЕМО, В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	228
Полегенька Вікторія Сергіївна, Ковбасюк Владислав Олександрович, ПИТАННЯ АЛІМЕНТНИХ ВІДНОСИН В СУЧАСНИХ УМОВАХ	232
Рабоча Олександра Юрійвна, Постояк Катерина Миколаївна МІЖНАРОДНЕ УСИНОВЛЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГОЛЮВАННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ.....	235
Рошиян Аліна Юрійвна, Давиденко Ангеліна Максимівна, ВИРІШЕННЯ БАТЬКАМИ ПИТАНЬ ЩОДО ВИХОВАННЯ ДИТИНИ	238
Сковородецька Тетяна Віталіївна, ПРАВОВІДАНІСТЬ ТА ДІЄЗДАНІСТЬ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЗА РИМСЬКИМ ПРИВАТНИМ ПРАВОМ	244

2. Кацьора О. Проблеми та стан розвитку медіації в Україні. SOCIOLOGY GRANI. 2021. № 24 (7-8). С. 21-25. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/47094/1/1671Article%20Text-3013-1-10-20211121.pdf>

3. Ясиновський І. Г. Проблеми впровадження та проведення медіації в Україні. *Актуальні проблеми політики*. 2015. № 55. С. 260-267.

Лішук Софія Олександрівна,

*Студентка I курсу магістратури факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: к.ю.н., доцентка Токарева В. О.

ЗАХИСТ ГІДНОСТІ, ЧЕСТІ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ОСІБ

Справи про захист честі, гідності та ділової репутації осіб завжди були, є і будуть залишатися одним з найбільш складних, спірних, неоднозначних, але, водночас, актуальних питань в українському праві.

Поняття гідності, честі, ділової репутації – це, перш за все, морально-етичні категорії, водночас із тим, на законодавчому рівні їх визначають немайновими правами особи, яким надано значення самостійних об'єктів судового захисту.

Відповідно до Цивільного кодексу України, дефініцією гідності слід вважати цінність кожної фізичної особи як унікальної істоти. Честь, виходячи із доктрини цивільного права – суспільна оцінка особистості, вимір її духовних і соціальних цінностей. А ділову репутацію, у свою чергу, варто розрізняти на 2 види:

ділову репутацію фізичної особи – слід розуміти як суспільну оцінку ділових і професійних якостей особи при виконанні нею громадських, службових, трудових або інших обов'язків;

ділову репутацію юридичної особи – вважаємо за оцінку підприємницької, професійної чи будь-якої іншої діяльності саме юридичних осіб, яку вони здійснюють як учасники суспільних відносин [1].

Вищезазначені види спорів мають неабияке суспільне й політичне значення, чим привертають до себе дуже пильну увагу громадян, не виключенням стає й підвищений інтерес ЗМІ. Завдяки стрімкій цифровізації та щоденному популяризуванню соціальних мереж,

кожна особа отримала можливість розповсюджувати інформацію будь-якого змісту й контексту серед необмеженого кола осіб, що призвело до неправомірного зловживання недостовірною інформацією, чим збільшило проблему позихання та паплюження честі, гідності та ділової репутації осіб. Відповідно до положень Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27.02.2009 № 1 недостовірною вважається інформація, яка не відповідає дійсності або викладена неправдиво, тобто містить відомості про події та явища, яких не існувало взагалі або які існували, але відомості про них не відповідають дійсності (неповні або переکручені) (п. 15) [1,2].

Не рідко, в основі саме такого виду судових спорів полягало і те, в який спосіб трактувалося та застосовувалися норми українського законодавства. Часто, це стосується таких ситуацій, де може бути відсутня стала судова практика або її застосування викликає неоднозначну реакцію у юридичній спільноті.

На щастя, українське громадянське суспільство не стоїть на місці, а саме тому, судової практики та прецедентів у справах про захист честі, гідності та ділової репутації стає дедалі більше, так само, як і засобів захисту особистих немайнових прав. Зокрема, задля того, аби якомога ефективніше захистити свою честь, гідність та репутацію від дифамації – особи, чий немайнові права було порушено (в подальшому позивачі) можуть обрати спосіб захисту.

Отже, можна виділити два види способів захисту порушеного права – загальні та спеціальні. Загальний спосіб захисту здійснюється способами, установленими главою 3 ЦК України та іншими способами, відповідно до змісту особистого немайнового права, способу й наслідків, які спричинили це порушення. Наприклад: відшкодування майнової та/або моральної шкоди. До спеціальних способів захисту, відповідно до статей 277 та 278 Цивільного кодексу України можемо віднести, наприклад: спростування недостовірної інформації, право на відповідь, заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права, а також інші спеціальні способи захисту [3].

Варто зазначити, що основним нормативно-правовим підґрунтям, яке регулює відносини щодо захисту гідності, честі та ділової репутації в Україні є:

Конституція України, зокрема, стаття 28 – «Кожен має право на повагу до його гідності».

Цивільний кодекс України (далі – ЦК України), а саме: Книга друга, глава 22 «Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи».

Отже, стаття 297 ЦК України регламентує право кожного на повагу до його гідності та честі, визначає гідність та честь фізичної особи – недоторканими, а також встановлює спосіб захисту порушених прав – звернення з позовом про захист до суду. Стаття 299 ЦК України – визначає, що фізична особа має право на недоторканність своєї ділової репутації і також встановлює аналогічний спосіб захисту ділової репутації особи [3].

Окрім зазначених нормативно-правових актів, під час розгляду справ про захист гідності, честі та ділової репутації, як фізичних, так і юридичних осіб – також застосовуються й інші, наприклад: Закони України «Про інформацію»; Закони України «Про медіа» та інші. Під час розгляду справ, обов’язковим до застосування є Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Статтею 17 вищезазначеного закону було зобов’язано суддів застосовувати під час розгляду справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та посилалися на релевантну практику Європейського суду з прав людини як джерело права [4]. Це, в свою чергу, встановило певні стандарти правосуддя, яких повинен дотримуватися суд, конкретизувало та надало змогу правильно зрозуміти конвенційні положення.

Аналізуючи актуальну практику та коментарі Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду можна зробити декілька висновків та виділити проблемні аспекти при розгляді справ щодо захисту честі, гідності та ділової репутації осіб:

По-перше, доволі проблемним виявилось питання суб’єктного складу сторін у спорах про захист гідності, честі та ділової репутації. Відтак, якщо позов буде пред’явлений не всіма особами, яким належить дане право, суд не буде залучати таких осіб до участі у справі у якості співпозивачів, адже відповідно до принципу диспозитивності цивільного судочинства – особа, якій належить право вимоги, розпоряджається ним на власний розсуд. Також, у разі пред’явлення позову не до всіх відповідачів суд не уповноважений із власної ініціативи та

без згоди позивача, залучати інших відповідачів до участі у справі як співвідповідачів[5].

Отже, відповідно до судової практики України: такі позови вправі пред'являти фізична особа у разі поширення про неї недостовірної інформації, що порушує її особисті немайнові права, а також інші заінтересовані особи (наприклад, родичі або члени сім'ї). Що стосується порушення прав юридичної особи або прав її структурного підрозділу – позов уповноважений пред'явити орган цієї юридичної особи. З громадськими організаціями, ситуація дещо інша: закон визначає, що якщо буде порушено немайнові права ГО, а позивачем з позовом про захист честі, гідності та ділової репутації буде виступати фізична особа від власного імені, а не як керівник громадської організації з метою представлення її інтересів та захисту ділової репутації, то таке визначення суб'єктного складу сторін у даних видах спорів, буде вважатися неналежним. У такому разі судом може бути ухвалено рішення про відмову у задоволенні позову [6].

По-друге, прогалин зазнало й визначення юрисдикції справ. Загалом, характер спірних правовідносин є цивільно-правовим тому, всі справи зазначеної категорії підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства, за винятком справ про захист ділової репутації між юридичними особами та іншими суб'єктами підприємницької діяльності у сфері господарювання та іншої підприємницької діяльності, що розглядаються у порядку господарського судочинства [7].

По-третє, неоднозначним та недоопрацьованим, на мою думку, виявилось доказування та розмежування оціночних суджень, тверджень про факти. По-четверте, було виявлено деякі особливості й проблеми із визначенням способу захисту особистого немайнового права у даних справах, а також застосування спеціальних способів захисту.

Та останнє, на що варто звернути увагу – застосування положень про позовну давність. Цей аспект важливий тим, що на вимоги про захист гідності, честі чи ділової репутації позовна давність не поширюється, однак, крім випадків, які встановлені законом.

Отже, справи про захист честі, гідності та ділової репутації осіб є надзвичайно цікавими для дослідження, адже не дивлячись на різноманітну судову практику й прецеденти, все ще залишаються спірними та неоднозначними окремі питання, які виявляються проблемними при розгляді даних видів спорів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Постанова Пленуму ВСУ: Верховний суд України від 27. 02. 2009 р. № 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text
2. Давидова І. В., Токарева В. О. Захист права на повагу честі та гідності, ділової репутації публічних осіб. *Держава і регіони*. 2022 . № 1 (75). С.133.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n1485>
4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
5. Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах про захист гідності, честі та ділової репутації. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Ogliad_KCS.pdf
6. Постанова Верховного Суду від 20 березня 2019 року у справі № 522/16923/16-ц (провадження № 61-29689св18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80854281>
7. Постанови Верховного Суду від 5 червня 2019 року у справі № 758/6022/14-ц (провадження № 61-24072св18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/8>

Маркасова Лілія Вячеславівна,

Студентка I курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н, доцентка Берназ-Лукавецька О. М.

РИМСЬКЕ ПРАВО СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ

Римське приватне право стало основою правової думки на століття. Римське приватне право характеризується чіткістю та високою юридичною технікою.

У системі римського приватного права спадкове право пов'язані з усіма видами речових прав. Після смерті людини зазвичай залишає майно- предмет спадкування іншими особами. Римські юристи вважали, що після смерті власника його власність продовжується, вмирає боржник, але не борг.

Спадкоємець ставав боржником по зобов'язаннях спадкодавця відповідаючи при цьому в тому числі власним майном. Спадкоємцем